

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Μάθημα: *Ποιοτική Μεθοδολογία στη Μελέτη των Εξαρτήσεων* (ΚΠΕ-07)
Υπεύθυνοι Μαθήματος: Ζαχαρούλα Κασσέρη / Ιωάννης Τσαούσης
Διδάσκοντες: Ζαχαρούλα Κασσέρη, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, Τμήμα Ψυχολογίας
Γιώργος Τσιώλης, Αναπλ. Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας

Το μάθημα θα διδάσκεται κάθε Πέμπτη 11.30-14.30 στην Αίθουσα «Μαρία Χουρδάκη»

Περιγραφή και μαθησιακά αποτελέσματα

Βασικός σκοπός του μαθήματος είναι η γνωριμία και η εμβάθυνση των φοιτητών/τριών με την ποιοτική μεθοδολογία στη μελέτη των εξαρτήσεων. Αρχικά θα συζητηθεί το επιστημολογικό υπόβαθρο της ποιοτικής μεθοδολογίας, δίνοντας έμφαση στην ιστορική και θεωρητική οριοθέτηση του πεδίου (Ερμηνευτικό Παράδειγμα στις Κοινωνικές Επιστήμες). Θα εξεταστούν ζητήματα που έχουν να κάνουν με τον σχεδιασμό της ποιοτικής έρευνας και τη διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων. Έμφαση θα δοθεί στις μεθόδους παραγωγής ποιοτικών δεδομένων, όπως είναι η Συνέντευξη, οι Ομάδες Εστίασης (focus groups) και η Παρατήρηση, καθώς και στον τρόπο που οι εν λόγω μέθοδοι έχουν αξιοποιηθεί στην έρευνα για τις εξαρτήσεις. Στο πλαίσιο του μαθήματος θα αναδειχθούν ζητήματα που σχετίζονται με την απόκτηση πρόσβασης στο πεδίο της έρευνας και με το χτίσιμο συναισθηματικού δεσμού των ερευνητών/τριών με τους/τις συμμετέχοντες/ουσες. Θα παρουσιαστούν μέθοδοι επεξεργασίας ποιοτικών δεδομένων έρευνας, με εστίαση στη *Θεματική Ανάλυση* (Thematic Analysis) και στη *Βιογραφική-Αφηγηματική Προσέγγιση*. Θα εξεταστούν, ακόμη, ζητήματα που αφορούν στη δεοντολογία της έρευνας και ηθικά διλήμματα που προκύπτουν στην έρευνα με άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξάρτησης ή βρίσκονται σε θεραπευτικές διεργασίες. Το μάθημα θα εμπλουτιστεί με παρουσιάσεις ποιοτικών ερευνών από το πεδίο των εξαρτήσεων και με την επεξεργασία εμπειρικού υλικού που προέρχεται από συνεντεύξεις με υπό θεραπεία άτομα σε στεγνά προγράμματα απεξάρτησης. Κατά τη διάρκεια του εξαμήνου, οι φοιτητές/τριες θα αναλάβουν να φέρουν σε πέρας ερευνητική άσκηση με τίτλο «*Απόψεις και εμπειρίες των φοιτητών/τριών γύρω από την κατάχρηση αλκοόλ στο πλαίσιο της φοιτητικής ζωής*», εφαρμόζοντας στην πράξη τα βήματα σχεδιασμού ποιοτικής έρευνας που θα διδαχθούν.

Οι φοιτητές/τριες αναμένεται μετά το πέρας του εξαμήνου να έχουν:

- (α) κατανοήσει βασικές πτυχές που σχετίζονται με το επιστημολογικό-θεωρητικό υπόβαθρο της ποιοτικής έρευνας
- (β) γνωρίζει βασικές αρχές σχεδιασμού και παραγωγής δεδομένων
- (γ) κατανοήσει και προβληματιστεί γύρω από ζητήματα που αφορούν στην απόκτηση πρόσβασης στο πεδίο της έρευνας και τη σημασία του χτισίματος συναισθηματικού δεσμού με τους/τις συμμετέχοντες/ουσες
- (δ) εμβασθύνει και ευαισθητοποιηθεί σε δεοντολογικά και ηθικά θέματα γύρω από την ποιοτική έρευνα στη μελέτη των εξαρτήσεων
- (ε) αποκτήσει νέες γνώσεις σχετικά με την ανάλυση και επεξεργασία ποιοτικών δεδομένων έρευνας
- (στ) κατανοήσει σύνθετες όψεις της ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιείται με εξαρτημένα ή υπό θεραπεία άτομα

(ζ) προσεγγίσει με κριτικό τρόπο επιστημονικά κείμενα και δημοσιεύσεις που πραγματεύονται σημαντικές μεθοδολογικές παραμέτρους στην ποιοτική έρευνα για τις εξαρτήσεις
 (η) Αναμένεται επίσης να είναι σε θέση να εφαρμόσουν με ευχέρεια τις αποκτηθείσες γνώσεις για την εκπόνηση επιστημονικών εργασιών αξιοποιώντας διαφορετικές μεθόδους παραγωγής ποιοτικών δεδομένων

Περιεχόμενο Μαθήματος – Πρόγραμμα Διδασκαλίας (τα μαθήματα θα ξεκινήσουν τη 2^η εβδομάδα του Εαρινού Εξαμήνου. Το μάθημα που θα χαθεί, θα αναπληρωθεί μια εβδομάδα μετά τη λήξη του εξαμήνου ή σε άλλη ημερομηνία εντός του εξαμήνου κατόπιν συνεννόησης με τους/τις φοιτητές/τριες)

Ημερομηνία	Τίτλος Ενότητας	Διδάσκουσα/ων
21/02/2019	Βασικές αρχές της ποιοτικής έρευνας και εισαγωγή στην προβληματική του μαθήματος - Προγραμματισμός και ανάθεση εργασιών	Ζαχαρούλα Κασσέρη
28/02/2019	Ποιοτική Vs Ποσοτική Έρευνα – Οι διαφορετικές λογικές που διέπουν τις δυο μεθοδολογικές προσεγγίσεις (Μεταθετικισμός, Ερμηνευτικό Παράδειγμα)	Γιώργος Τσιώλης
07/03/2019	Η διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων και τα βήματα του ερευνητικού σχεδιασμού στην ποιοτική έρευνα	Ζαχαρούλα Κασσέρη
14/03/2019	Έναρξη ερευνητικού project. Αναζήτηση εννοιών Θεωρητικής Ευαισθητοποίησης (Sensitizing Concepts)	Ζαχαρούλα Κασσέρη
21/3/2019	Αναζήτηση εννοιών Θεωρητικής Ευαισθητοποίησης (Sensitizing Concepts). Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων στο πλαίσιο υλοποίησης ερευνητικού project	Ζαχαρούλα Κασσέρη
28/03/2019	Παραγωγή Ποιοτικών δεδομένων (1): Η Συνέντευξη - Κατασκευή οδηγού συνέντευξης για ερευνητικό project	Ζαχαρούλα Κασσέρη
04/04/2019	Παραγωγή Ποιοτικών δεδομένων (2): Οι ομάδες Εστίασης - Κατασκευή οδηγού για Ομάδα Εστίασης	Ζαχαρούλα Κασσέρη
11/04/2019	Μέθοδοι παραγωγής ποιοτικών δεδομένων (3): Η παρατήρηση στην ποιοτική έρευνα	Ζαχαρούλα Κασσέρη
18/04/2019	Εισαγωγή στη Θεματική Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων έρευνας	Γιώργος Τσιώλης – Ζαχαρούλα Κασσέρη
09/05/2019	Επεξεργασία ποιοτικών δεδομένων που προέκυψαν από ερευνητικό project βάσει της Θεματικής ανάλυσης	Γιώργος Τσιώλης – Ζαχαρούλα Κασσέρη
16/05/2019	Ηθική και δεοντολογία στην έρευνα για τις εξαρτήσεις	Ζαχαρούλα Κασσέρη
23/05/2019	Η βιογραφική-αφηγηματική προσέγγιση στην έρευνα για τις εξαρτήσεις	Ζαχαρούλα Κασσέρη
30/05/2019	Κριτήρια και διαδικασίες ελέγχου ποιότητας της ερευνητικής διαδικασίας. Τα κριτήρια	Ζαχαρούλα Κασσέρη

	«εμπιστευσιμότητας» και οι διαφορές τους από τα συμβατικά κριτήρια της «εγκυρότητας» και της «αξιοπιστίας» της (μετα)θετικιστικής προσέγγισης - Αξιολόγηση του μαθήματος	
--	--	--

Διδακτικές και μαθησιακές μέθοδοι: Διαλέξεις, παρουσιάσεις εργασιών, ερευνητικές ασκήσεις. Η παρακολούθηση των διαλέξεων είναι υποχρεωτική (δικαιολογούνται μόνο 2 απουσίες).

Η τελική βαθμολογία προκύπτει:

1. Από την αξιολόγηση της συμμετοχής (τυπικής και ουσιαστικής) των φοιτητών/τριών στις εβδομαδιαίες συναντήσεις. Αξιολόγηση: 20% του τελικού βαθμού.

2. Από την εκπόνηση δυο εργασιών. Ειδικότερα οι φοιτητές/τριες καλούνται να αναλάβουν τις παρακάτω εργασίες:

1^η Εργασία (Ατομική)

Να επιλέξουν ένα από τα επιστημονικά άρθρα που θα προτείνει η διδάσκουσα και αντιστοιχούν σε διαφορετικές θεματικές ενότητες του μαθήματος, να το μελετήσουν προσεκτικά και να το παρουσιάσουν στην ομάδα. Επιπρόσθετα, να αναζητήσουν και να μελετήσουν άλλα δυο επιστημονικά άρθρα πάνω στο ίδιο θέμα. Να καταθέσουν ένα συνθετικό κείμενο (1500 λέξεις) που να αποτυπώνει με κριτικό τρόπο τα βασικά σημεία της τρέχουσας επιστημονικής συζήτησης για το συγκεκριμένο θέμα, βασισμένο στα τρία κείμενα που θα αξιοποιηθούν. Αξιολόγηση: 30% του τελικού βαθμού. Αξιολόγηση: 30% του τελικού βαθμού.

2^η Εργασία (Ατομική)

Να συμμετέχουν σε όλα τα στάδια εκπόνησης ερευνητικής άσκησης με θέμα «Απόψεις και εμπειρίες των φοιτητών/τριών γύρω από την κατάχρηση αλκοόλ στο πλαίσιο της φοιτητικής ζωής». Στο πλαίσιο της εν λόγω ερευνητικής άσκησης, οι φοιτητές/τριες θα πρέπει: α) να μελετήσουν σχετικά επιστημονικά άρθρα, β) να διατυπώσουν ερευνητικά ερωτήματα, γ) να επιλέξουν περιπτώσεις βάσει των αρχών της Θεωρητικής Δειγματοληψίας (Theoretical Sampling), δ) να παραγάγουν ερευνητικά δεδομένα και ε) να επεξεργαστούν το υλικό που θα παραχθεί στο πλαίσιο της ερευνητικής άσκησης βάσει των αρχών της «Θεματικής Ανάλυσης».

Οι φοιτητές/τριες καλούνται να καταθέσουν: α) Ηχητικό ή οπτικοακουστικό ντοκουμέντο (ψηφιακό αρχείο εγγραφής από συνέντευξη ή ομάδα εστίασης) β) Κείμενο μεταγραφής («απομαγνητοφώνησης») σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή γ) Σύντομη έκθεση σχετικά με τη διαδικασία της συνέντευξης, που θα περιέχει (ενδεικτικά) τα παρακάτω δεδομένα: Ο τόπος και ο χρόνος της συνέντευξης - Ο τρόπος γνωριμίας με τον/την πληροφορητή/τρια - Διάθεση και βαθμός συνεργασίας από την πλευρά του πληροφορητή - Δυσκολίες, διακοπές ή προσκόμματα - Καταγραφή αξιοσημείωτων γεγονότων κατά τη διάρκεια πραγματοποίησης της συνέντευξης ή της Ομάδας Εστίασης - Σημαντικά θέματα που συζητήθηκαν κατά τη συνέντευξη – αναστοχαστικό σχόλιο για τη διαδικασία της Συνέντευξης/Ομάδα εστίασης δ) Μια απόπειρα ανάλυσης του υλικού που θα παραχθεί στο πλαίσιο της ερευνητικής άσκησης και σύνδεσής της με ευρήματα από τη σχετική βιβλιογραφία (αναλυτικές οδηγίες θα δοθούν στο μάθημα).

Αξιολόγηση: 50% του τελικού βαθμού.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

A) Ελληνόγλωσση

- Adler, E.S. & Clark, R. (2018). *Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Τζιόλα.
- Bryman, A. (2016). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κασσέρη, Ζ. & Αυδή, Ε. (2008). Ουσιοεξάρτηση, ταυτότητα και φύλο: αφηγηματική μελέτη μιας περίπτωσης. *Hellenic Journal of Psychology*, 5(1), 1-32.
- Κυριαζή, Ν. (1998). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις.
- Λυδάκη, Α. (2016). *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Λυκούδης, Η. (2009). *Η δύναμη του μυρμηγκιού. Από το νόημα της χρήσης στο νόημα της θεραπείας*. Αθήνα: Ερευνητές.
- Πουρκός, Μ.Α. & Δαφέρμος, Μ. (2010). *Ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες. Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά θέματα*. Αθήνα: Τόπος.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Τσιώλης, Γ. (2016). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλλήματα, δυνατότητες, διαδικασίες. Στο Ι.Ε. Πυργιωτάκης & Χ. Θεοφιλίδης (Επιμ.) *Ερευνητική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαίδευση* (σελ. 473-498). Αθήνα: Πεδίο.
- Τσιώλης, Γ. (2018). *Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων*. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές – Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης* (σσ. 97-125). Πανεπιστήμιο Κρήτης- Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας.
- Willig, C. (2015) *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία* (επιμ.: Ε. Τσέλιου, μ.τ.φ.: Ε. Αυγητά). Αθήνα: Gutenberg.

B) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Bazeley P. (2013). *Qualitative data analysis: practical strategies*. London: Sage.
- Braun, V. & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research*. London: Sage.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4th Edition). Oxford: Oxford University Press.
- Crewe, B. (2014). Not looking hard enough: masculinity, emotion and prison research. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 392-403.
- Denzin, N.K. & Lincoln Y.S. (2017) (Eds.) *Handbook of Qualitative Research* (5th ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Dickson-Swift, V. James, E.L., Kippen, S. & Liamputtong, P. (2007). Doing sensitive research, what challenges researchers face? *Qualitative research*, 7(3), 327-353.
- Hänninen, V., & Koski-Jännes, A. (1999). Narratives of recovery from addictive behaviours. *Addiction*, 94(12), 1837-1848.
- Pickard, H. & Ahmed S.H. (2018) (Eds.). *The Routledge Handbook of Philosophy and Science of Addiction*. London, UK: Routledge.